

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Літвінова Олександра Олександровича
«Клініко – психопатологічні та соціально – психологічні особливості
розладів аутистичного спектра у повнолітніх»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата
медичних наук за спеціальністю 14.01.16 (психіатрія)

Актуальність теми. Дисертаційне дослідження Літвінова Олександра Олександровича присвячено одним з найбільш представлених у структурі сучасної психіатричної нозології та одним з найпоширеніших інвалідизуючих захворювань, розладам аутистичного спектра (РАС). Актуальність дисертації зумовлена не тільки високою поширеністю, яка дорівнює 1 % як в дитячій популяції, так і серед дорослого населення, а також швидким зростанням захворюваності на дану патологію і наслідками до яких вона призводить.

Розлади аутистичного спектра є причиною стійкої соціальної дезадаптації та високого ступеня обмеження працездатності. Даний факт породжує багато проблем у суспільстві: медико – соціальних, правових, фінансових тощо. В нашій країні дане питання вивчено недостатньо і має багато суперечливих моментів щодо шляхів його вирішення.

Отже, дуже важливим є раннє та ефективне виявлення розладів аутистичного спектра для проведення своєчасних реабілітаційних заходів і відновлення соціального функціонування. Але, щоб проводити якісну діагностику та ефективно лікування патологічних станів, необхідно мати уяву про їх клініко-психопатологічні особливості. Тому дисертаційна робота Літвінова Олександра Олександровича, що присвячена саме їх вивченню є необхідною і актуальною у сучасній науковій медицині.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах планової науково – дослідної роботи ДУ «Науково-дослідний інститут психіатрії Міністерства охорони здоров'я України» «Розробка комплексної системи організації медико –

соціальної допомоги при психічних розладах з високими рівнями інвалідизації (на прикладі шизофренії та розладів спектру аутизму)» (2013 – 2015 рр., № держреєстрації 01113U00072).

Структура та зміст тексту дисертації. Дисертаційна робота О.О. Літвінова є сучасним клінічним дослідженням, яке оформлено відповідно до вимог ДАК України. Вона викладена на 174 сторінках машинописного тексту (обсяг основного тексту дисертації складає 132 сторінки). Робота містить вступ, огляд літератури, три основні розділи, аналіз та узагальнення результатів дослідження, висновки, перелік посилань. Матеріали дисертації проілюстровано 21 таблицею та 20 малюнками. Кількість літературних найменувань у списку використаних джерел - 181, з яких 16 - мовами з кириличною символікою та 165 - мовами з латинською символікою.

Метою дослідження автором було визначено наукове обґрунтування та удосконалення принципів медико-соціальної допомоги повнолітнім з розладами аутистичного спектра на основі дослідження їх клініко-психопатологічних особливостей та показників соціального функціонування, віку первинної діагностики та якості соціальної підтримки.

Ступінь досягнення мети та повнота викладення основних положень дисертації в наукових публікаціях. Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави стверджувати, що проведене дослідження носить системний та завершений характер. Дисертант повністю досяг поставленої мети щодо наукового обґрунтування та удосконалення принципів медико-соціальної допомоги повнолітнім з розладами аутистичного спектра.

Сформульовані в дослідженні завдання розв'язані у повному обсязі за допомогою відомих наукових методів обґрунтування отриманих результатів, висновків і практичних рекомендацій. А саме, поставлена задача щодо удосконалення принципів медико-соціальної допомоги хворим з розладами аутистичного спектра в дорослому віці вирішувалась за допомогою вивчення

психічних розладів та обмеження соціального функціонування даного контингенту хворих.

Дисертація виконана на належному методологічному рівні. Визначення проблеми дослідження, формулювання його мети та завдань впливає з ретельного опрацювання джерел наукової літератури. В роботі визначено принципи формування вибірок, використано надійні параметричні та непараметричні методи статичної обробки цифрових даних. Отримані дисертантом результати дослідження всебічно проаналізовані, що забезпечило належний рівень достовірності та обґрунтованості основних положень роботи, винесених на захист.

Клінічні обстеження пацієнтів проводилися з дотриманням принципів біоетики і деонтології. Кількість обстежених хворих (92 особи) достатня для отримання репрезентативних даних, виходячи з мети і завдань дослідження. Клінічний розподіл хворих заперечень не викликає. Об'єкт і предмет дослідження вибрані вірно. В своїй роботі дисертант використав сучасні методи проведення наукового дослідження: соціально-демографічний, клініко-анамнестичний, клініко-психопатологічний, психодіагностичний, клініко-катамнестичний, і статистичний методи. Це дало можливість О.О. Літвінову об'єктивно оцінити клініко-психопатологічні характеристики у хворих на розлади аутистичного спектра в різних вікових групах та порівняти їх із хворими на ендогенно-процесуальну патологію.

Контингент обстежених був однорідним за всіма базовими показниками, що дозволило вважати результати дослідження такими, що репрезентативно відображають генеральну сукупність. Поданий фактичний матеріал у вигляді таблиць, малюнків із конкретними значеннями отриманих величин дає можливість критично оцінити обґрунтованість та достовірність результатів.

Внаслідок проведеного дисертаційного дослідження автором науково обґрунтовано, вдосконалено і впроваджено принципи медико-соціальної допомоги хворим з РАС в дорослому віці.

Сформульовані дисертантом висновки і практичні рекомендації є цілком обґрунтованими та повністю впливають із матеріалів дослідження.

Основні матеріали дослідження в достатній мірі відображено у 12 наукових публікаціях, з них 5 статей у наукових фахових виданнях рекомендованих ДАК МОН України (5 одноосібних), 1 у міжнародному фаховому журналі, що включений до міжнародної наукометричної бази даних.

Крім того, результати дисертаційного дослідження були представлені на багатьох наукових конференціях міжнародного та загальнодержавного рівнів.

Автореферат дисертації має традиційні структуру та обсяг, містить основні положення дослідження, оформлений згідно з вимогами ДАК МОН України.

Загальна характеристика роботи. У вступі автором обґрунтована актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, чітко сформульовано його мету, завдання, теоретичну і практичну цінність.

У **першому розділі** «Розлади аутистичного спектра (історія діагностичної категорії, погляди на діагностику аутизму у дорослих, огляд літератури)» дисертантом представлено системний огляд світової наукової літератури за темою дослідження, результати якого засвідчили, що діагностика та диференційна діагностика розладів аутистичного спектра є актуальною міждисциплінарною проблемою. Основні тенденції щодо захворюваності на дані розлади в Україні, як і в усьому світі відображають її зростання. За підсумком аналізу даних літератури стало відомим, що віковий клінічний поліморфізм РАС в них належним чином не висвітлений. Більшість наукових досліджень присвячено дитячому віку. Зроблено висновок, що ефективність ранніх втручань і програм підтримки, та їх зв'язку з рівнем подальшого функціонування хворих на розлади аутистичного спектра є обмеженими.

В другому розділі «Характеристика матеріалу та методів дослідження» дисертантом висвітлена загальна і клініко-соціальна характеристика досліджуваних. Також, наведені використані методи дослідження, що дали можливість отримати достатньо повну інформацію в ході роботи та об'єктивно оцінити результати дослідження.

Дослідження було проведено у відділі психічних розладів дітей та підлітків ДУ «Науково-дослідний інститут психіатрії Міністерства охорони здоров'я України», на базі ТМО «Психіатрія» в місті Києві, а також Київської міської клінічної психоневрологічної лікарні №2 і Київського міського психоневрологічного диспансеру № 5 впродовж 2012 – 2015 рр.

Дисертаційна робота ґрунтується на основі аналізу вибірки 61 пацієнта з РАС. Випадки РАС були розподілені на дві підгрупи: підгрупа А – 31 підліток у віці 17 – 18 років (середній вік $17,61 \pm 0,10$ років), у яких РАС було діагностовано в дошкільному віці; підгрупа В – 30 повнолітніх у віці 19 – 27 років (середній вік $22,03 \pm 0,40$ років), у яких первинний діагноз був переглянтий та змінений на РАС по досягненні повноліття.

Для отримання порівняльних характеристик досліджуваних параметрів була рандомізована та проаналізована вибірка з 31 хворого у віці 18 – 29 років (середній вік $23,38 \pm 0,67$ років), яким діагностовано шизофренію у дошкільному віці.

Діагностику психічних та поведінкових розладів здійснювали згідно з клінічними критеріями розділу V «Психічні розлади» МКХ-10 шляхом стандартизованого інтерв'ю та спостереження. Оцінювання клініко-психопатологічної симптоматики РАС та шизофренії проводили за допомогою використання валідизованих діагностичних інструментаріїв:

- скороченого переліку оціночних категорій напівструктурованого діагностичного інтерв'ю аутизму (Autism Diagnostic Interview, Revised – ADI-R, A.LeCouteur, C.Lord, M.Rutter, 2003);

- клінічної шкали позитивних та негативних симптомів шизофренії (Positive and Negative Symptom Scale for Schizophrenia – PANSS, S.Kay, L.Opler, A.Fiszbein, 1987);

- тесту Векслера (WAIS, D. Wechsler, 1955).

Статистичним методом здійснено порівняльну обробку отриманих даних з використанням t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок. Наявність статистичних взаємозв'язків була обчислена за методом коефіцієнту рангової кореляції Спірмена. За допомогою підтверджуючого факторного аналізу було проведено пошук прихованих взаємозв'язків між параметрами що досліджувались. Статистична обробка та оцінювання даних здійснювалось з використанням стандартних пакетів прикладних програм Microsoft Excell 2014 та SPSS Statistics 17.0.

В **третьому розділі** «Клініко-динамічні особливості розладів аутистичного спектра у повнолітніх» досліджена клінічна структура психічних порушень при РАС в підлітковому та дорослому віці. Виявлені достовірні клінічні відмінності між групами порівняння та встановлені чинники ризику виникнення РАС. Проаналізовано дані щодо коморбідної патології в групах порівняння та встановлено вплив соціальної підтримки на рівень соціального функціонування хворих з РАС.

Дисертантом висунуто припущення, що обтяжену психозами спадковість та наявність сильної кореляції між сумою балів впливу зовнішніх чинників та маніфестацією РАС ($R = 0,925$; $p < 0,001$) можна розглядати як етіологічні чинники при даній патології.

О.О. Літвіновим з'ясовано, що затримка психофізичного розвитку в групі РАС мала в 14,5 раз більшу представленість, ніж в групі порівняння, а перинатальна патологія, належить до патологічних чинників більш притаманних преморбіді аутизму.

Дисертантом встановлено, що коморбідна патологія в обох групах порівняння була в більшій мірі представлена депресивними та тривожними

розладами. В основній групі – 62,29% та 45,9%; в групі порівняння – 87,09% та 32,25%.

За допомогою математичного аналізу дисертантом отримано дані про високу силу зв'язку між якістю соціальної підтримки та рівнем соціального функціонування хворих. Коефіцієнт кореляції (R) дорівнював 0,981; ($p < 0,001$).

В четвертому розділі «Вимоги до медико – соціальної допомоги повнолітнім хворим на аутизм» дисертант формулює загальні принципи та рекомендації щодо організації медико-соціальної допомоги з приводу основних симптомів РАС. Також О.О. Літвіновим пропонуються рекомендації щодо профілактики несприятливого перебігу РАС.

В розділі «Аналіз та узагальнення результатів» дисертант зупиняється на ключових положеннях роботи, аналізує результати проведених досліджень, резюмуючи висновком про фундаментальні відмінності РАС і шизофренії. Також, автор відзначає стрижневі симптомокомплекси в різних вікових групах при РАС і рекомендує застосування диференційованих стратегій лікування та медико-соціальної реабілітації даних хворих.

Новизна дослідження, теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що в дисертаційній роботі вперше виконане порівняльне дослідження особливостей клінічних проявів розладів аутистичного спектра у підлітків та дорослих, описана, пов'язана з віком, модифікація клінічної картини та адаптивної поведінки пацієнтів.

Вперше визначені та досліджені фактори, що впливають на рівень соціального функціонування хворих із зазначеними розладами в дорослому віці.

Вперше науково обґрунтовані та удосконалені принципи медико-соціальної допомоги хворим з розладами аутистичного спектра в дорослому віці.

Результати дослідження використані при підготовці Адаптованої клінічної настанови та Уніфікованого клінічного протоколу первинної,

вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації «Розлади аутистичного спектра (Розлади загального розвитку)», Наказ МОЗ від 15.06.2015 № 341 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при розладах аутистичного спектра».

Практичне значення має впровадження результатів дослідження в практичну роботу лікувальних закладів: ТМО «Психіатрія» в місті Києві, Київський міський психоневрологічний диспансер № 2, Харківський міський психоневрологічний диспансер № 3, клініка BRIUT (м. Баку, Азербайджан).

Також практичне значення має впровадження результатів дослідження в навчальний процес кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини з курсом фізичного виховання та здоров'я Харківського національного медичного університету; Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу ім. І.Я.Франка; кафедри здоров'я людини, фізичного виховання та спорту Кіровоградського інституту розвитку людини Університету «Україна».

Зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу О.О. Літвінова, слід зазначити деякі зауваження і поставити до автора ряд дискусійних запитань.

Зауваження:

1. Для більшої зручності сприйняття матеріалу таблиць потрібно було б у самих таблицях одразу виділяти найбільш важливі достовірні показники, а не лише описувати їх після наведення таблиць.

2. У тексті дисертації зустрічаються окремі друкарські помилки та стилістичні недоліки.

В плані дискусії прошу відповісти на такі запитання:

1. Які діагностичні шкали, на Вашу думку, мають обов'язково застосовуватись лікарями сімейної медицини-загальної практики під час діагностики РАС і чому?
2. Як можна вдосконалити психофармакотерапію хворих на розлади аутистичного спектра залежно від віку ?

Проте, зазначені зауваження та запитання не є істотними та не впливають на позитивну оцінку роботи і не знижують її наукової та практичної цінності.

ВИСНОВОК

Дисертація О.О. Літвінова подана на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.16 – психіатрія на тему «Клініко-психопатологічні та соціально-психологічні особливості розладів аутистичного спектра у дорослих» є самостійною, завершеною науковою працею, присвяченою розв'язанню науково-практичної задачі - науковому обґрунтуванню та удосконаленню принципів медико-соціальної допомоги повнолітнім з розладами аутистичного спектра на основі дослідження їх клініко-психопатологічних особливостей, показників соціального функціонування, віку первинної діагностики та якості соціальної підтримки.

За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням вона повністю відповідає вимогам пункту 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор Літвінов Олександр Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.16 - психіатрія.

Офіційний опонент:

док. мед. н., професор,

професор кафедри медичної психології,

психосоматичної медицини та психотерапії

Національного медичного університету

ім. О.О. Богомольця

О.О.Хаустова

Хаустова
01 20 19